

PRVI POSKUSI DIGITALNE DEMOKRACIJE V SLOVENIJI

Povzetek: Politološka analiza vsebin in uporabniških možnosti spletnih aplikacij, ki podpirajo elektronske odločevalske procese v lokalnih skupnostih in civilni družbi v Sloveniji, kaže na hegemonski pritisk predstavnih konceptov demokracije pri dizajniranju virtualnih prostorov javne participacije v lokalnih politikah, medtem ko se v kontekstu civilne družbe, elektronske komunikacijske in odločevalske forme že oblikujejo po modelu demokratične avtonomije.

Ključni pojmi: elektronski odločevalski proces, elektronska demokracija, elektronska participacija, spletne strani, spletne aplikacije, uporabniške možnosti, internet, Slovenija, lokalne skupnosti, civilna družba

500

Uvod

V članku bomo analizirali primera spletnih strani, ki na osnovi različnih modelov demokracije in vzorcev informacijskih tokov, predstavljenih v prvem delu članka Digitalna demokracija - teoretski premislek dr. Andreja A. Lukšiča, izkoriščata demokratične potenciale IKT za vključevanje javnosti v procese odločanja o javnih zadevah. Prvi primer predstavlja aplikacija E-demokracija na spletnem strežniku Mestne občine Velenje, drugi primer pa spletni forum Nacionalni energetski program (NEP) na internetu na spletnem strežniku Zveze strojnih inženirjev in tehnikov Slovenije.

Metodološka izhodišča

V različnih opredelitvah in tipologijah uporabe instrumentov IKT v političnem procesu (Hagen, 1996; van Dijk, 1996; Becker in Slaton, 2000; Oblak, 2002) je za politološko analizo spletnih aplikacij pomembno njihovo razlikovanje na podlagi dveh meril: 1. koncept oziroma model demokracije, na osnovi katere je dizajnirana posamezna aplikacija in 2. vzorci informacijskih tokov participacije, ki jih v obliki uporabniških možnosti ponujajo posamezne aplikacije. Prvi kriterij razlikovanja modelov demokracije je bil podrobneje predstavljen v prvem delu besedila (Held, 1989). Pri natančnejšem opredeljevanju drugega merila, vzorcev informacijskih tokov (nagovarjanje, posvetovanje, registracija in pogovarjanje) (Dijk, 1996), pa si

lahko pomagamo z Hagenovo opredelitvijo štirih razsežnosti politične participacije. Hagen (1996: 66) kot prvo razsežnost politične participacije pojmuje iskanje informacij in vzdrževanje koraka s tokom aktualnih dogodkov (vzdrževanje stanja informiranosti). Drugo razsežnost tvori aktivna politična razprava, ki jo ima posameznik z družinskimi člani, prijatelji, sosedi, sodelavci itd. Glasovanje pomeni tretjo razsežnost politične participacije. Samo glasovanje, po mnenju Hagen, ni samo osrednji koncept demokracije, ampak tudi najpomembnejša razsežnost politične participacije. Zadnja, četrta razsežnost participacije pomeni politično aktivnost (delo političnih aktivistov pri organiziranju kampanj, zborovanj, državljskih pobud, strankarskih srečanj, prostovoljno delo v lokalni samoupravi itd.) (Hagen, 1996: 66).

Metodologija, s katero bomo analizirali izbrane spletne aplikacije, se imenuje sociosemiotična analiza. Darren Purcell (1996: 17) jo opredeljuje takole: "Sociosemiotična analiza zagotavlja vsebinsko pogojeno metodologijo za analizo spletnih strani, ki zaradi tehnologije sodijo v veliko prostorskih kontekstov. Sociosemiotika, /.../, zagovarja umestitev znakov v kontekste, v katerih so bili ustvarjeni, toda ob upoštevanju dejstva, da je tudi interpretacija ključnega pomena za razumevanje besedila. Sociosemiotika poudarja tako znake kot tudi nesemiotične strukture (ekonomske sisteme, nacionalizem, kulture, državo), v katerih se ti znaki nahajajo".

V našem primeru bomo kot sociosemiotični strukturi analize uporabili znake, simbole in vzorce informacijskih tokov, ki jih je mogoče razbrati iz vsebinskega in uporabniškega dizajna izbranih aplikacij. Pričakujemo, da bomo s pomočjo metode tekstualne analize¹ izbranih spletnih strani ugotovili, katere participativne možnosti so na voljo uporabnikom in na osnovi katerih modelov demokracije so dizajnirane.

Analiza

1. E-demokracija v Mestni občini Velenje²

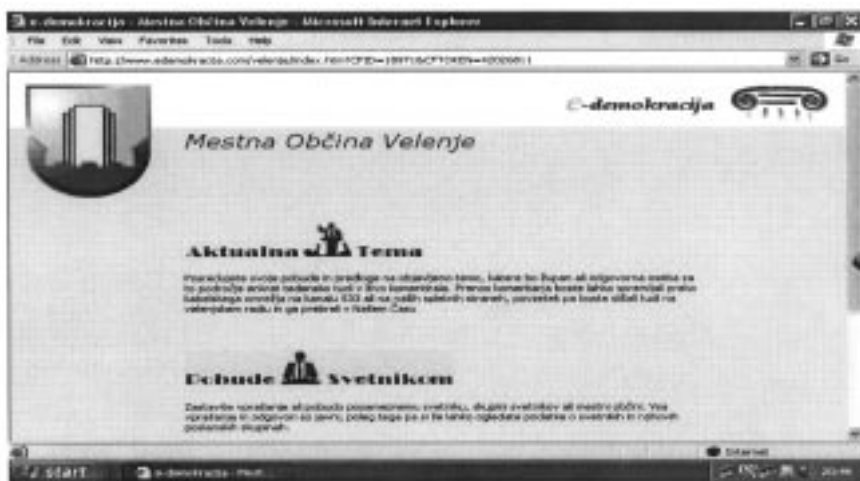
E-demokracija na spletnem strežniku Mestne občine (MO) Velenje predstavlja do danes najambicioznejši slovenski poizkus praktične vpeljave koncepta e-demokratizacije v odločevalske procese na lokalni ravni. Aplikacija je rezultat širokega konsenza lokalnih političnih, ekonomskih in strokovnih elit ter informacijskega znanja v Velenju. Konsenz navedenih akterjev je rezultiral v seriji projektov informatizacije lokalne občinske uprave, digitalizacije mesta Velenja kot celote in javnega političnega življenja v njem.

Vstopna stran Velenjske e-demokracije ponuja obiskovalcu tri uporabniške možnosti oz. tri informacijske tokove e-participacije. Prva možnost se imenuje "aktualna tema", kjer lahko uporabniki posredujejo svoje predloge in pobude na objavljeno temo, ki jih župan ali pa odgovorna oseba za to področje enkrat tedensko komentira neposredno na spletni strani in pa prek različnih lokalnih medijev (radio, časopis, TV).

Druga uporabniška možnost ima naslov "pobude svetnikom", ki omogoča občanom zastavljanje pobud ali vprašanj posameznemu svetniku, skupini svetnikov (političnim strankam) ali pa mestni občini. Pri tem je posebej poudarjeno, da so vsa vprašanja in odgovori javni, uporabniki pa imajo tudi dostop do podatkov o svetnikih in njihovih poslanskih skupinah. Tretja uporabniška možnost, "neposredni prenosi sej" pa omogoča uporabnikom neposredno spremljanje posnetkov sej mestnega sveta MO Velenje ter javnih okroglih miz prek interneta.

Vstopna stran vsebuje tudi pomembno simbolno razsežnost. Barvna podoba je namreč prilagojena barvam MO Velenje (rumeno-zelena kombinacija). Poleg izbora barve stopata v ospredje še grb MO Velenje ter podoba grškega jonskega stebra, ki pomeni simbol antične neposredne demokracije in tradicijo mestne agore, na kateri pripadniki mesta enakopravno, demokratično in svobodno odločajo o poteku in kakovosti skupnega življenja.

Slika 1: Vstopna spletna stran E-demokracija MO Velenje

Aplikacija "Aktualna tema"

Prva izmed aplikacij omogoča uporabnikom vnos svojega predloga za aktualno temo ali pa postavitev vprašanja županu in občinski administraciji. Izbrana aktualna tema je nato opisana v posebnem oknu. Uporabniki se lahko pri postavljanju vprašanja ali predloga registrirajo, lahko pa ostanejo anonimni. Aplikacija omogoča tudi spremljanje sprejetih in nesprejetih vprašanj, iz česar sklepamo, da vsa vprašanja niso odgovorjena.

Uporabniška možnost "Aktualna tema" predstavlja preprost infomacijsko-komunikacijski kanal med izvršno vejo oblasti, županom in občinsko administracijo, in občani. Na prvi pogled je aplikacija preprosta in uporabniku prijazna, ven-

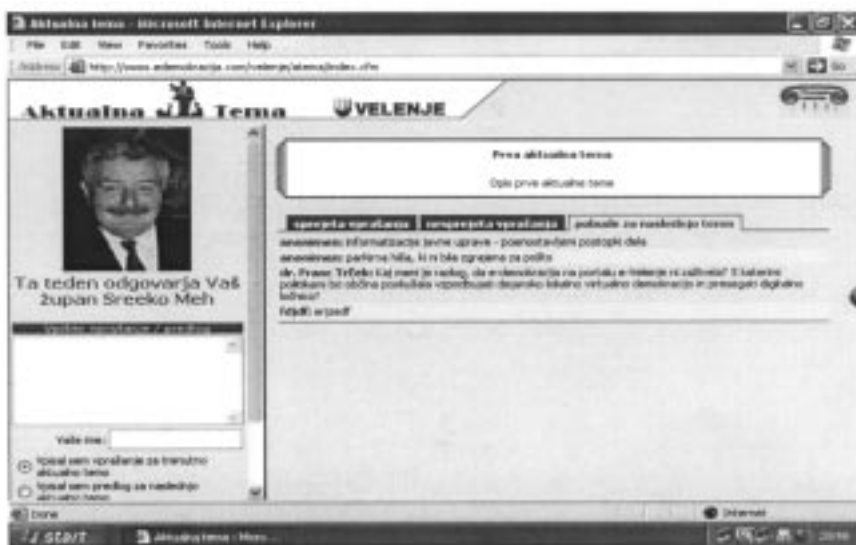
dar pa se iz kontekstualnega in procesnega vidika oblikovanja elektronskega odločevalskega procesa ter vidika razumevanja elektronske demokracije postavlja nekaj vprašanj, ki so za politološko analizo še posebej zanimiva.

Prvič, iz same strukture in vsebine spletne strani ni mogoče razbrati, kakšni so kriteriji za izbor "sprejetih vprašanj" in kakšni so kriteriji za sprejetje podanega predloga. Prav tako ni transparentno, kdo odloča o tem, katera vprašanja in predlogi bodo sprejeti in katera ne. Odločanje o tem, kaj je aktualno vprašanje in kaj ne, pomeni način oblikovanja političnega dnevnega reda. Zdi se, da v tem primeru akterji postavljanja aktualnih tem niso pripadniki mestne skupnosti oz. občani, temveč moderatorji oz. izvršna veja oblasti. To pa že pomeni obliko omejevanja načel elektronske demokracije, ki meddrugimi izhajajo tudi iz podmene, da lahko državljani uporabljajo demokratične potenciale interneta kot vzvod za avtonomno postavljanje politične agende. Demokratični primanjkljaj je v tem primeru zmanjšan z arhivom, ki omogoča pregled nesprejetih vprašanj. Odpravljen pa bi bil lahko z natančno določenimi kriteriji za sprejemanje vprašanj in pobud ter zavezo izvršne veje oblasti, da bo poskušala odgovoriti na vsa vprašanja in pobude, ki so v njeni pristojnosti.

Drugič, spletna stran uporabnikom (občanom) ne pove, katerim vsebinam je namenjena aplikacija. Ali lahko občani posredujejo vprašanja in predloge s področja javne politike, lokalnega življenja, gospodarstva ali kaj drugega. Problem je v tem, da ni natančno določenih vsebinskih sklopov. S tega vidika je aplikacija zgolj oblika neformalnega dialoga med občani in izvršno vejo lokalne oblasti. Na spletni strani prav tako na ni mogoče najti posebnega okna, v katerem so posredovani odgovori in kjer je arhiv le-teh.

Tretjič, na spletni strani ni mogoče razbrati, kaj se s pobudami občanov zgodi v nadaljnjem procesu odločanja. So te pobude, če so utemeljene in imajo širšo podporo, uvrščene na politični dnevni red kot problem lokalne skupnosti, ki zahteva obravnavo v mestnem svetu? Ali pa so to pobude, za katere naj bi se zavzel tudi župan? Glede na strukturno in vsebinsko postavitev se zdi, da je aplikacija "aktualna tema" namenjena bolj prepoznavanju in merjenju javnega mnenja, kot pa resnemu vključevanju javnosti v politično življenje na lokalni ravni. Sklepamo, da gre pri tem za informacijski tok konverzacije, namenjen oblikovanju mnenja, brez dejanskega vpliva občanov. Zaznavanje javnega mnenja je tako bolj v korist lokalnih političnih elit, ki obvladujejo izvršno vejo oblasti, kot pa neposredni podpori e-participacije občanov.

Slika 2: Spletna aplikacija "Aktualna tema"

Aplikacija "Pobude svetnikom"

Če je prva aplikacija namenjena neposredni elektronski komunikaciji med izvršno vejo oblasti in občani, je aplikacija "Pobude svetnikom" namenjena komunikaciji med zakonodajno vejo mestne oblasti (občinskem svetu) in občani. Tudi ta aplikacija ima obliko preprostega foruma, ki omogoča uporabnikom postavljanje vprašanj svetnikom in dostop do informacij o svetnikih, njihovih strankah in svetniških skupinah. Forum omogoča neposredno naslavljanje na posameznega svetnika ali na posamezno politično stranko, odgovori pa so neposredno prikazani pod vprašanjem. S tem je zagotovljena transparentnost in dostopnost občinskih svetnikov. Za primernost vprašanj in pobud skrbijo moderatorji. Vprašanja se naslavlja na posamezne teme (okolje, komunala, uprava,...). Občani se lahko na forum prijavijo, lahko pa ostanejo anonimni. V primerjavi s prej opisano aplikacijo "aktualna tema" gre tu za naprednejšo obliko informacijskega toka konverzacije. S pomočjo politološke analize je mogoče izpostaviti nekaj vsebinskih in proceduralnih problemov, ki izhajajo iz koncepta demokracije, po katerem je dizajnirana ta aplikacija.

Prvič, ni natančno določenega kodeksa vedenja oz. etike pri postavljanju vprašanj. S tem tudi niso jasna pravila, kdaj lahko moderator zavrne vprašanje ter kakšne so sankcije, če uporabnik večkrat krši primerno vedenje.

Drugič, manjka pregleden arhiv vseh vprašanj in odgovorov po datumu in vsebini ter naslovnikov na katere se nanaša. K transparentnosti in odgovornosti bi pripeljala tudi vodena in dostopna statistika, ki bi merila, kateri svetniki oz. svetniške

skupine (politične stranke) dobijo največ vprašanj in kolikokrat so nanje odgovorili ter katere so bile teme.

Tretjič, zopet ni jasno, kaj se zgodi z vprašanji in pobudami občanov. Ali se v primeru večjega števila pobud na neko temo, ta uvrsti na dnevni red občinskega sveta, ali pa je tudi ta aplikacija, tako kot prejšnja, namenjena bolj ugotavljanju "volje ljudstva" in zagotavljanje navidezne legitimnosti, kot pa dejanskemu vključevanju v odločevalski proces.

Tudi v primeru te aplikacije gre za informacijski tok konverzacije (pogovarjanja), deloma pa tudi pa tudi alokucije (predstavljanja), saj so občanom na voljo informacije o občinskih svetnikih.

Slika 3: Spletna aplikacija "pobude svetnikom"

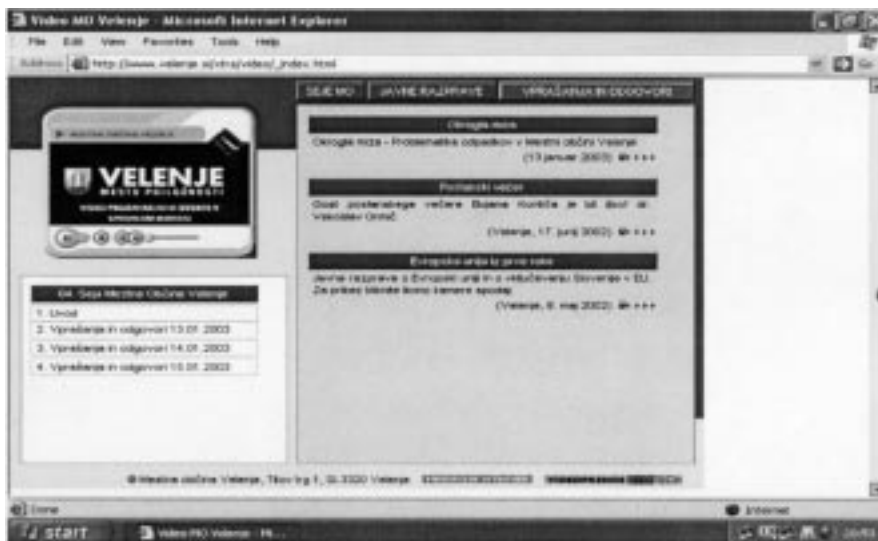

505

Aplikacija "Neposredni prenos seji"

Zadnja uporabniška možnost omogoča občanom, da neposredno spremljajo dogajanje v občinskem svetu MO Velenje ter javne razprave. Gre za aplikacijo, ki omogoča informiranje in transparentnost nad lokalnim političnem dogajanjem. Čeprav gre za "pasivno" obliko participacije, v kateri občani v teku spremljanja občinskih sej ali javnih razprav nimajo možnosti neposredne aktivne participacije (postavljanje vprašanj v živo, glasovanje,...), pa je ta aplikacija pomembna, zaradi javnosti takšnih srečanj. Kaže pa tudi na precej visoko raven informacijsko-tehnične znanja v Velenju. Aplikacija omogoča informacijski tok alokucije, namenjene obveščanju in nagonarjanju občanov.

Slika 4: Spletna aplikacija "Neposredni prenosi sej"

Zaključek

Na osnovi tekstualne analize, ki smo jo naredili v kontekstu uporabniških možnosti spletnih strani E-demokracije v MO Velenje in modelov demokracije ugotavljamo, da aplikacija v prvi vrsti podpira informacijski tok konverzacije (pogovarjanja), deloma pa tudi alokucije (nagovarjanja). Teoretska izhodišča, predstavljena v prvem delu, navajajo omenjeni obliki e-participacije (informiranje in razpravljanje) kot elemente pluralističnega, elitističnega in participativnega koncepta demokracije.

Pluralistični koncept se kaže v večrazsežnosti političnega pogovarjanja in deloma informiranja o zadevah lokalnega pomena, ki omogočajo vsakemu posamezniku ali združenju, da pride do besede, da izrazi predlog ali vprašanje ter ima tako dostop do izvoljenih predstavnikov.

Elitistični koncept je moč zaslediti v interesu političnih elit po neposrednem stiku prek odgovarjanja na vprašanja in predloge občanov, s čimer nagovarjajo potencialne volivce in krepijo legitimiteto in avtoriteto obstoječe oblasti, po drugi strani pa tudi lastno učinkovitost pri sprejemanju javnih politik.

Participativni koncept se izraža v uporabniških možnostih, ki so sposobne informirati in podpreti aktivnosti državljanov ter zagotavljati odprtost lokalnega odločevalskega procesa tako, da je njegov potek transparenten in javen ter dostopen čim širšemu krogu ljudi. Elektronski instrumenti so pri tem razumljeni kot sredstva za oblikovanje mnenj, za učenje in aktivno participacijo.

Sožitje treh različnih konceptov demokracije v uporabniških možnostih E-demokracije v Velenju ne pomeni, da gre za nadgraditev političnih procesov v smeri demokratizacije, saj so vsi trije koncepti postavljeni v okvir predstavnškega modela demokracije. Cilj aplikacij "aktualna tema" in "pobude svetnikom" je sicer neposredno oblikovanje mnenja, ki pa je s sredstvom izvedenega predstavnštva prepuščeno v odločanje nosilcem izvršne in zakonodajne oblasti na lokalni ravni. To se kaže na različnih ravneh.

Prvič, interaktivno komuniciranje med izvršno in zakonodajno vejo oblasti ter občani na drugi strani je omejeno na postavljanje vprašanj ter dajanje predlogov in pobud s strani občanov. Občani lahko pridobijo informacije in podatke, ki jih zanimajo, prav tako pa imajo na voljo arhiv, kjer je shranjena zgodovina pobud in vprašanj. Tako je mogoče na transparenten in hiter način ugotoviti, kaj so poglobilni javni problemi v MO Velenje.

Drugič, ni povsem jasno, kaj se s temi pobudami zgodi v nadaljnjem procesu reševanja problemov (ali se o pobudi javno razpravlja, ali se uvrsti na dnevni red mestnega sveta, ali se za njeno rešitev zavzame župan,...). Prav tako nihče in nič ne zavezuje občinskih svetnikov, župana in občinske administracije, da odgovarjajo na zastavljena vprašanja in predloge.

Tretjič, vse tri uporabniške možnosti na portalu ne omogočajo kompleksne, resne in poglobljene, še manj pa vsebinsko vodene javne razprave o problemih lokalne skupnosti. Ponujene aplikacije tako npr. ne ponujajo naprednega interaktivnega komuniciranja med samimi občani, prioritetenega določanja ali celo glasovanja za postavljanje dnevnega reda tem. Manjkajo tudi jasno določeni protokoli in kodeksi vedenja, postavljanja vprašanj, s čimer bi se preprečilo morebitno samovoljo moderatorjev.

Skratka, elektronska participacija občanov je prek informacijskih tokov konverzacije in alokucije ter pluralističnega, elitističnega in delno tudi participativnega modela demokracije omejena na dve razsežnosti: 1. dostopa do informacij (javna vprašanja, arhiv) in 2. izražanje mnenj (dajanje pobud in predlogov).

Aplikacija E-demokracija v MO Velenje je bolj poizkus vpeljave "navidezne" e-demokracije v interesu lokalnih predstavnških političnih elit, kot pa primer dejanske pripustitve javnosti v proces odločanja in prenos dela odločevalskih moči nanjo. Informacijski tok konverzacije, na osnovi katerega je portal dizajniran, v tem primeru služi bolj za neobvezno izmenjavo informacij in stališč, kot pa za resno, k rešitvi lokalnih problemov usmerjeno javno razpravo.

Nacionalni energetski program (NEP) na internetu³

Aplikacija Nacionalni energetski program (NEP) na internetu na spletnem strežniku Zveze strojnih inženirjev in tehnikov Slovenije je rezultat skupnega projekta⁴ nevladnih organizacij (NVO), ki ga je sofinanciralo Ministrstvo Republike Slovenije za okolje, prostor in energijo (MOP) - Urad za energetiko. Leta 2002 je MOP v pripravo Nacionalnega energetskega programa skušalo vključiti tudi nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z energijo, energetiko in trajnostnim razvojem.

Kot rezultat projekta je nastal spletni forum, namenjen moderirani strokovni debati po posameznih področjih energetike, ki so zajeta v strokovnih podlagah za Nacionalni energetski program. V prvem obdobju nastajanja portala je obstajalo precejšnje soglasje med civilno družbo in javno oblastjo glede vključitve in podpore NVO v procesu oblikovanja dokumenta. Vendar pa zaradi kadrovskih sprememb na MOP-u ter zaradi občasnih komunikacijskih in interesnih nesoglasij med MOP in akterji civilne družbe pa tudi med samimi nevladnimi organizacijami spletni forum v celoti še ni zaživel. Zaradi pomanjkanja strokovne računalniške podpore, pa se tudi ni dizajniral po prvotnih izvedbenih načrtih.

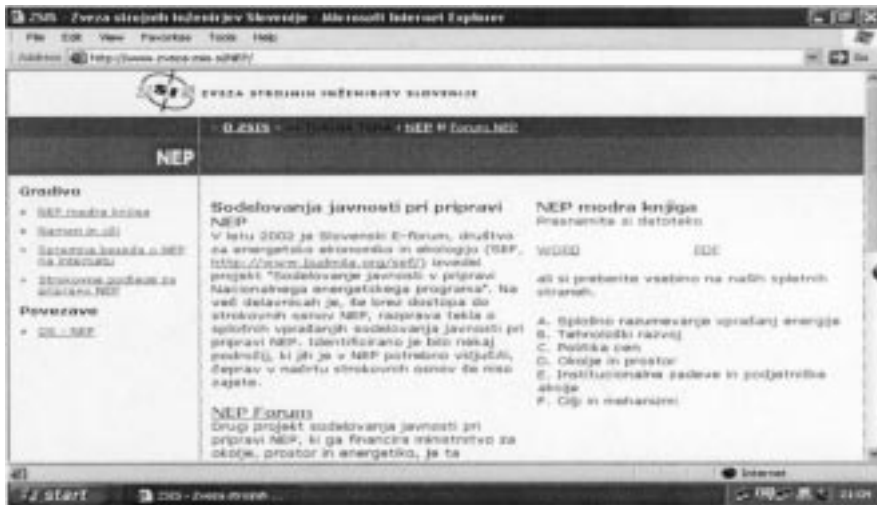
Forum sestavljata dva dela, strokovni in politični. V strokovnem delu poteka, na osnovi javno dostopnih strokovnih podlag, moderirana elektronska razprava znotraj zainteresirane strokovne javnosti o posameznih področjih NEP-a. Razprava je namenjena izbiri, primerjavi in po možnosti poenotenju strokovnih pogledov. Rezultat teh razprav naj bi bil strokovni predlog NEP-a. Politični del aplikacije⁵ je namenjen elektronskemu glasovanju o predlogu, v katerem bi se izražale vrednote in interesi akterjev, vključenih v razpravo. Akterji razprave bi odločali o ciljih programa in mehanizmih (akterjih in instrumentih) za doseganje teh ciljev⁶.

Predlog, ki bi prejel podporo, oz. o katerem bi se udeleženci razprave konsenzualno opredelili, bo sprejet kot končni rezultat soudeležbe strokovne javnosti v procesu nastajanja NEP. Predlog bo nato poslan Uradu za energetiko na MOP v preverjanje, nato pa v slovenski parlament v dokončno sprejetje.

Vstopna stran aplikacije "NEP na internetu"

Vstopna stran ponuja obiskovalcem in uporabnikom informacije o namenu in ciljih foruma, informacije o dogajanju s področja soudeležbe javnosti pri pripravi NEP ter javni dostop do strokovnih podlag za pripravo NEP. Na vstopni strani se nahaja tudi spremna beseda o NEP na internetu, kjer so med drugimi razložena pravila uporabe e-foruma in kodeks obnašanja v elektronski razpravi. Uporabnikom so na voljo tudi povezave na sorodne spletne strani.

Slika 5: Vstopna stran "NEP na internetu"

509

Aplikacija NEP forum

Aplikacija NEP forum je vsebinsko strukturirana, usmerjena in moderirana e-razprava. Uporabniki, ki želijo postati udeleženci razprave, se morajo v forum registrirati, že registrirani pa se na razpravo prijavijo. Neprijavljeni udeleženci lahko spremljajo razpravo, berejo prispevke, pregledujejo arhiv in statistiko, ne morejo pa v njej sodelovati. Uporabnikom je na voljo tudi seznam trenutnih aktualnih tem, seznam sodelujočih v razpravi, iskalnik po ključnih besedah posameznih prispevkov in pomoč.

Vsebinska razprava je strukturirana po dveh glavnih področjih: naravoslovno-tehnična in družboslovna področja (skupno sedem področij) ter energetske-politična področja (skupno šest). V okviru vsakega posameznega področja poteka ločena razprava. Za vsako razpravo se vodi spletna statistika, ki obiskovalcem in razpravljalcem pove število tem znotraj posamezne razprave, število prispevkov v posamezno razpravo, datum in čas ter ime pošiljatelja zadnjega sporočila ter ime administratorja, ki moderira razpravo. Uporabnikom so na prvi strani foruma na

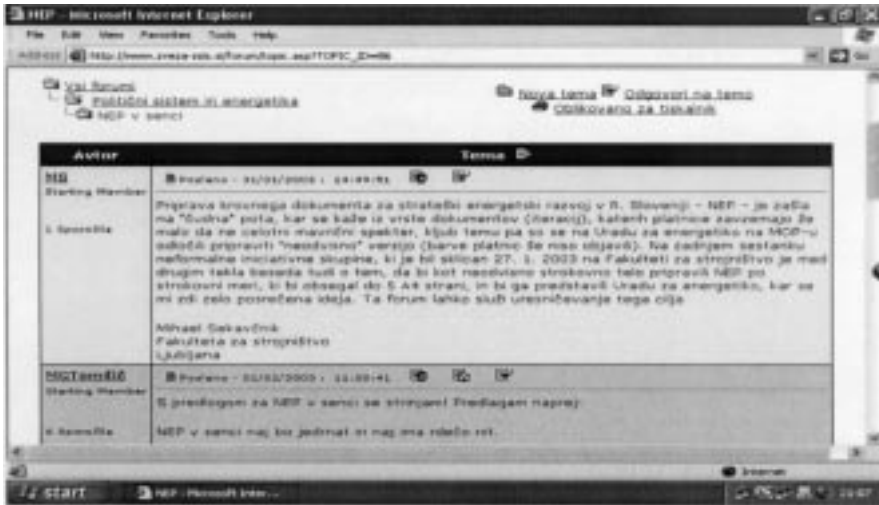
voljo tudi novice v zvezi s procesom nastajanja NEP, različni viri in povezave, misli o NEP (komentarji, predlogi, humor,...), zaključna poročila posameznih razprav in statistika (število prispelih sporočil v posameznih razpravah, število sporočil po posameznem avtorju, število udeležencev razprav in njihova aktivnost,...).

Slika 6: Aplikacija "NEP Forum"

Razprava poteka tako, da vsak razpravljalec v svojem prispevku najprej natančno navede tematsko področje in vsebinski del strokovnih podlag, na katerega se nanaša, ter ključne besede prispevka. V primeru, da s prispevkom replicira, mora navesti tudi avtorja in opredeliti, na kateri del njegovega prispevka se replika nanaša. Moderatorji na podlagi jasnih pravil in kodeksa razpravljanja razvrščajo prispevke glede na temo in zvrst ter glede na vsebinsko utemeljenost in oblikovanost. E-razprave potekajo po načelih skupinskega kreativnega mišljenja⁷, ki od udeležencev zahteva precejšnjo mero samorefleksije in strokovnega angažmaja. Udeležencem v razpravi je na voljo še struktura (zemljevid) foruma, možnost odprtja nove teme in pošiljanje odgovora na temo.

Slika 7: Potek razprave

Zaključek

Na osnovi tekstualne analize spletnih strani Nacionalni energetski program na internetu ter opisa uporabniških možnosti v kontekstu teoretskih izhodišč iz prvega dela, ugotavljamo, da aplikacija izkorišča instrumente informacijsko-komunikacijske tehnologije za naslednje vzorce informacijskih tokov: alokucijo (nagovarjanje), konzultacijo (posvetovanje), registracijo ter konverzacijo (pogovarjanje). V kontekstu teoretskih izhodišč gre za tiste razsežnosti elektronske participacije (informiranje, razpravljanje in odločanje oz. glasovanje), ki so utemeljene v konceptih pluralistične, participativne, plebiscitarne demokracije in modelu demokratične avtonomije.

Aplikacija je v prvem delu (e-razprava) dizajnirana s ciljem oblikovati javno in strokovno mnenje, v drugem delu (e-glasovanje) pa s ciljem sprejeti politično odločitev o končnem predlogu NEP. Sredstvo participiranja v obeh delih predstavlja neposredna udeležba akterjev pri razpravljanju in glasovanju.

Informacijski tok alokucije se v javni dostopnosti informacij, podatkov in strokovnih podlag za razpravo o NEP. Prav tako je nagovarjanje mogoče zaslediti v želji po čim širši vključiti zainteresirane javnosti v razpravo s pomočjo obveščanja in informiranja. IKT instrumenti konzultacije se uporabljajo v strokovnem kot tudi v političnem delu razprave. V strokovnem delu je konzultacija (e-razprava) namenjena izmenjavi informacij, predlogov in mnenj o NEP-u, v drugem, političnem delu, pa posvetovanju in odločanju glede interesov, vrednot in mehanizmov implementacije NEP.

Instrumenti registracije so uporabljeni v političnem delu aplikacije, v katerem se akterji registrirajo za fazo odločanja (e-glasovanja). Informacijski tok konverzacije in njene uporabniške možnosti pa je podobno kot konzultacija prisoten v razpravljalnem delu, kjer udeleženci posredujejo svoje prispevke, replike in odpirajo nove teme.

Pluralistični koncept demokracije se kaže v načelu, da imajo vsi različni udeleženci ter akterji v strokovnem e-forumu in pri e-glasovanju enakopravno možnost razpravljanja (izražanja mnenj, stališč in predlogov) in odločanja (izražanja vrednot in interesov) o predlogu NEP.

Participativni koncept demokracije je izražen v uporabniških možnostih, ki so sposobne informirati in podpreti aktivnosti civilne družbe ter zagotavljati odprtost odločevalskega procesa tako, da postane njegovo delovanje transparentno. Odprtost, dostopnost ter inkluzivnost aplikacije NEP na internetu omogoča, da je dostopna čim širšemu krogu ljudi. Elektronski instrumenti so pri tem razumljeni kot sredstva za oblikovanje mnenj, za učenje in aktivno participacijo ter v primeru NEP kot sredstvo za sooblikovanje javnih političnih dokumentov.

Plebiscitarni koncept demokracije je mogoče zaslediti v drugem, političnem delu aplikacije, kjer je po prvotnih izvedbenih načrtih predvideno elektronsko glasovanje o končnem predlogu NEP. Koncept pomeni preoblikovanje ustaljenih komunikacijskih kanalov med civilno družbo, individualiziranimi državljani in javno oblastjo. V procesu nastajanja NEP-a to pomeni prenos dela odločevalske moči na civilno družbo. E-glasovanje omogoča namreč neposredno demokracijo tudi v primeru oblikovanja in soodločanja o kompleksnih in strokovnih dokumentih. Plebiscitarni model daje končnemu dokumentu NEP, poleg predstavnisko parlamentarne legitimnosti, še državljansko izvedeno legitimnost.

Model demokratične avtonomije ni mogoče izpostaviti zgolj z eno uporabniško aplikacijo oz. enim samim vzorcem informacijskih tokov. Demokratična avtonomija na primeru spletne aplikacije NEP na internetu se kaže tako v namenu, ciljih, pravilih in kodeksu razpravljanja kot v poteku glasovanja in končnemu predlogu dokumenta. Kaže se skozi uresničevanje načel avtonomije čim širšega kroga državljanov v sistemu kolektivnega odločanja o javnih zadevah s področja energitike. Pogoji za to pa so enakosti glasov, učinkovita participacija, razsvetljeno razumevanje, končni nadzor demosa nad zadevami, o katerih se odloča, ter inkluzivnost. Državljeni se s pomočjo tako dizajniranih aplikacij demokratične avtonomije uveljavijo kot udeleženci v javnem življenju, to je v državljanski razsežnosti, ki gre prek izvajanja demokratičnega življenja na občasne volitve. Sami pa na osnovi uporabniške izkušnje razvijajo potrebno zavest o sebi kot aktivnih in kreativnih državljanov ter s tem nadgrajujejo oz. demokratizirajo obstoječe predstavniske politične sisteme.

Spletne strani NEP na internetu predstavljajo v izvedbenem načrtu natančno preišljen in strokovno utemeljen primer uveljavljanja modela demokratične avtonomije v kontekstu celovitega izkoriščanja demokratičnih in emancipatoričnih potencialov IKT. Opisana aplikacija je rezultat skupnega projekta različnih NVO, ki so sledile idealom participativne demokracije, zavedajoč se javne pomebnosti lastne soudeležbe pri nastajanju NEP ter grožnje demokratičnega in legiti-

zacijskega primanjkljaja, ki mu grozi, če bo oblikovan po konceptu predstavniške demokracije.

Kljub temu pa so za politološko analizo NEP na internetu ostala odprta še nekatera vprašanja. Prvič, javna oblast lahko še vedno ignorira zaključke strokovne e-debate in e-glasovanja. Drugič, dosedanja praksa je pokazala, da je e-participacija omejena na strokovnjake iz NVO in akademske sfere, malo ali skoraj nič pa je participacije širše laične javnosti. Tretjič, v izvedbenih načrtih ni predvideno dizajniranje elektronskih implementacijskih orodij, ki bi zainteresirani javnosti omogočale nadzor nad vladno implementacijo programa (poraba finančnih virov, uresničevanje tekočih ciljev,...).

Velik korak naprej pri odpravljanju omenjenih problemov, v kontekstu zagotavljanja legalnosti in zavezanosti javne oblasti do e-javne participacije, bi bilo oblikovanje pravno-sistemske podlage za participativno demokracijo (e-demokracijo) na nacionalni ravni kot pomembnega dela procesa sprejemanja javnih odločitev, v katerega sta poleg politikov vključeni še javnost in stroka. Na takšen način bi se tudi v javno politični sferi odprl prostor za uveljavljanje modela demokratične avtonomije, v njegovi virtualizirani različici pa uveljavljanje aplikacij digitalne demokracije.

Zaključek

513

Informacijska družba postaja novo področje raziskovanja politološke znanosti. V tem okviru se kot nov predmet preučevanja pojavljajo spletne aplikacije, ki na takšen ali drugačen način, s poseganjem v politični proces odločanja, modificirajo obstoječe percepcije političnih sistemov. Prispevek politološke znanosti pri tem je njena reflektivna vloga pri analizi temeljnih politoloških kategorij v virtualnem prostoru: modelov demokracije, oblik participacije in pravil vsakokratne politične igre. Na osnovi analize izbranih primerov se je pokazala nujnost politoloških premislekov pri dizajniranju, uporabi in nadgradnji spletnih aplikacij s političnimi vsebinami. Analiza potrjuje tudi pričakovanja, da bo informacijsko-komunikacijska tehnologija omogočila praktično uveljavitev nekaterih do sedaj utopičnih političnih idealov, predvsem pa oblikovanje elektronskih razsežnosti tistih modelov demokracije v informacijski družbi, ki državljanom omogočajo avtonomno, svobodno in samostojno odločanje o načinu in kakovosti lastnega življenja.

LITERATURA

- Barber, Benjamin R. (1990): *Strong democracy: participatory politics for a new age*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press.
- Becker, Theodore Lewis in Slaton, Christa Daryl (2000): *The Future of Teledemocracy*. Westport (Conn.), London: Praeger.
- Budge, Ian (1996): *The New Challenge of Direct Democracy*. Cambridge: Polity.
- Clift, L. Steven (1996): *Using Electronic Communication for Political Discussions*. [URL:<http://www.e-democracy.org/intl/library/ecom.html>], (16.4.2003).

- Delakorda, Simon (2002): Elektronska demokracija - načela in protokoli. Nacionalni energetski program kot proces soudeležbe javnosti. Slovenski E-forum. Ljubljana. [URL:<http://www.ljudmila.org/sef/martuljek02.htm>], (16.8.2002).
- Delakorda, Simon (2003): Elektronska demokracija v refleksiji izbranih politoloških kategorij: politične svobode, političnih moči in politične akcije v Lukšič A. in Oblak T. (ur.) 2003: S poti v digitalno demokracijo. Ljubljana. [URL:<http://odks.fdv.uni-lj.si/eknjige/edemokracija.pdf>]
- Grossman, Lawrence K. (1995): The Electronic Republic: Reshaping Democracy in the Information Age. New York...[etc.]: Viking.
- Hacker, Kenneth L. in Todino, Michael A. (1996): Virtual Democracy at the Clinton White House: An Experiment in Electronic Democratisation. Javnost 3(1), 71-86.
- Hagen, Martin (1996): AA Road to Electronic Democracy? Politische Theorie, Politik und der Information Superhighway in den USA" in Hans J. Kleinsteuber (ed.) 1996: Der AInformation Superhighway". Opladen: Westdeutscher Verlag, 63-85. [URL:http://www.uni-giessen.de/fb03/vinci/labore/netz/hag_en.htm], (27.3.2003)
- Held, David (1989): Modeli demokracije. KRT, Ljubljana.
- Kitchin, Rob (1998): Cyberspace: the world in the wires. Chichester [etc.]: J. Wiley.
- Lukšič, Andrej (2003): Hermesovi obrazi demokracije. V Lukšič Andrej and Tanja Oblak (ur.) S poti v digitalno demokracijo, 5-27. Zbirka Hermes. FDV, Ljubljana. [URL: <http://odks.fdv.uni-lj.si/eknjige/edemokracija.pdf>]
- Neumann, Franz (1950): Politička znanost u demokraciji. Treći program, št. 64 (1985), str. 363-378.
- Oblak, Tanja (2002): Podobe elektronske demokracije. Teorija in praksa 39 (2), 155-169.
- Portal E-demokracija v Mestni občini Velenje [URL:<http://www.edemokracija.com/velenje/index.htm>], (4.5.2002).
- Purcell, Darren (1999): The Slovenian State on the Internet. Open Society Institute, Ljubljana
- Ranerup, Agneta (1998): On-line Forums as an Arena for Political Discussions. Department of informatics, GÜteborg University. [URL:<http://www.informatik.gu.se/~agneta/KyotoRanerup.nyversion.pdf>], (19.4.2003).
- Spletni forum Nacionalni energetski program (NEP) na internetu [URL:<http://www.zvezazsis.si/NEP/>], (4.5.2002).
- Van Dijk, Jan A.G. M. (1996): Models of Democracy - Behind the Design and Use of New Media in Politics. Javnost 3(1), 43-56.